

Chương VI
VIỆT NAM NỬA ĐẦU THẾ KỈ XIX

Bài 27
CHẾ ĐỘ PHONG KIẾN NHÀ NGUYỄN
(2 tiết)

Tiết 1

I - TÌNH HÌNH CHÍNH TRỊ — KINH TẾ

I - Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

Giúp HS hiểu được : Nhà Nguyễn lập lại chế độ phong kiến tập quyền, mọi quyền hành tập trung vào tay vua. Các vua Nguyễn thần phục nhà Thanh và khước từ mọi tiếp xúc với các nước phương Tây. Sự phát triển các ngành kinh tế ở thời Nguyễn gặp nhiều hạn chế. Đời sống cực khổ của các tầng lớp nhân dân là nguyên nhân dẫn đến sự bùng nổ của hàng trăm cuộc khởi nghĩa nông dân dưới triều Nguyễn.

2. Về tư tưởng

– Chính sách của triều đình không phù hợp với yêu cầu lịch sử nên kinh tế, xã hội không có điều kiện phát triển.

– Truyền thống chống áp bức bóc lột của nhân dân ta dưới thời phong kiến.

3. Về kĩ năng

– Nhận xét về nội dung các hình trong SGK. Làm quen với việc sưu tập tranh ảnh liên quan đến từng thời kì lịch sử (ở đây là thế kỉ XIX và thời Nguyễn).

– Vẽ lược đồ, xác định địa bàn đã diễn ra các cuộc khởi nghĩa lớn.

II - Những điều cần lưu ý

1. Nguyên nhân và hậu quả việc nhà Nguyễn chỉ thần phục nhà Thanh và khước từ mọi tiếp xúc với các nước phương Tây.

2. Giải thích cho HS hiểu rõ : tại sao dưới triều Nguyễn, chính sách khai hoang được chú trọng, các nghề thủ công và buôn bán có điều kiện phát triển hơn các thế kỉ trước... mà vẫn còn tình trạng nông dân lưu vong.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

Bản đồ Việt Nam thời Nguyễn.

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

GV trình bày sơ qua việc Nguyễn Ánh phản công và đánh bại triều đình Nguyễn Quang Toản. Sau một thời gian chiến tranh, loạn lạc kéo dài, nhà Nguyễn chấm dứt triều Tây Sơn và cai quản một lãnh thổ thống nhất từ ải Nam Quan đến mũi Cà Mau (GV gợi ý HS trả lời về nguyên nhân thắng lợi của Nguyễn Ánh).

2. Dạy và học bài mới

Các vua Nguyễn thần phục nhà Thanh vì cho rằng chỉ có hoàng đế phương Bắc mới là "đấng chí tôn chí đại". Thực ra, triều đình nhà Thanh ở nửa đầu thế kỉ XIX đang trong tình trạng khủng hoảng trầm trọng, đang bị tư bản thực dân phương Tây kéo vào xâu xé đất nước. Khi nhà Thanh bị thất bại nặng nề trong Chiến tranh nha phiến, nhà Nguyễn vẫn cho rằng chỉ có "Thiên triều" mới là chúa tể thiên hạ mà thôi ! (GV nên gợi ý để HS bước đầu phân tích thái độ của triều Nguyễn đối với nhà Thanh).

- Hướng dẫn HS phân tích vì sao chính sách khai hoang tích cực của nhà Nguyễn không mang lại hiệu quả thiết thực (do tình trạng chiếm đoạt và tập trung ruộng đất của địa chủ diễn ra gay gắt trong cả nước ; các vua Nguyễn, nhất là vua Minh Mạng, thực hiện nhiều biện pháp để ngăn chặn tình trạng này nhưng vẫn không đem lại hiệu quả).

- *Về công thương nghiệp* : GV trình bày và hướng dẫn HS phân tích sang thế kỉ XIX, kinh tế công thương nghiệp có xu hướng phát triển mạnh mẽ. Các nghề thủ công ở nông thôn và thành thị vẫn không ngừng phát triển. Nhưng chính sách cơ bản của triều Nguyễn là tăng cường thu thuế công thương nghiệp hoặc bắt các phường hội, các làng chuyên môn phải sản xuất vật dụng cho vua quan. Về nội thương, nhà Nguyễn không có chính sách khuyến khích phát triển. Những sản phẩm hàng hoá quan trọng đều do nhà nước độc quyền thu mua. Thể lệ thuế khoá đối với thương nhân phức tạp, nặng nề... Về ngoại thương, nói chung nhà Nguyễn hạn chế việc buôn bán với nước ngoài. Tuy thỉnh thoảng vẫn có tàu buôn của một số nước phương Tây (Pháp, Anh, Tây Ban Nha, Mĩ) đến xin

đặt quan hệ thông thương, nhưng triều đình đã từ chối, còn quan lại các cấp thì ăn hối lộ trắng trợn. Nhà Nguyễn ra sức xây dựng, củng cố chế độ phong kiến quan liêu chuyên chế đang khủng hoảng và đã lỗi thời.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

GV gợi ý cho HS liên hệ với nội dung mục I trong SGK để trả lời.

V - Tài liệu tham khảo

(Về triều Nguyễn và bộ luật Gia Long)

1. Tổ chức triều đình nhà Nguyễn gồm sáu bộ :

- Bộ Hộ (tài chính, tô thuế, kho tàng, vật giá...)
- Bộ Lại (tuyển chọn quan lại, ban phẩm tước, soạn thảo chiếu chỉ...)
- Bộ Lễ (thi cử, tế tự, phong thần...)
- Bộ Binh (tuyển lính, các ngạch võ quan, điều động quân lính, an ninh xã hội...)
- Bộ Hình (soạn luật, thi hành hình phạt, xét duyệt tố tụng...)
- Bộ Công (xây dựng cung điện, lăng tẩm, thành lũy, đóng tàu thuyền, đắp đường sá, mua vật liệu...)

Đứng đầu mỗi bộ là quan Thượng thư. Ngoài ra còn có các cơ quan chuyên môn như Đô sát viện, Hàn lâm viện, Thái y viện, Quốc tử giám, Khâm thiên giám, Nội vụ phủ v.v...

2. Về bộ luật Gia Long : Bộ luật được ban hành năm 1815, lấy tên là "*Hoàng triều luật lệ*", gồm 21 quyển chính với 398 điều và một quyển phụ lục với 30 điều, cộng là 22 quyển. Nội dung bộ luật thể hiện rõ ý đồ bảo vệ quyền hành tuyệt đối của nhà vua và đề cao địa vị của quan lại và gia trưởng. Tuy nói tham khảo các luật Hồng Đức (thời Lê sơ), nhưng trong thực tế bộ luật Gia Long đã dựa vào bộ luật nhà Thanh (Trung Quốc) ; những chi tiết thay đổi và bổ sung trong một số điều luật chiếm một tỉ lệ không nhiều.